

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3639>

ANNELERİN ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARININ ÖZELLİKLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ*

ANALYZING THE MOTHERS' VIEWS ON THE CHARACTERISTICS OF THEIR GIFTED CHILDREN

Seda SEVGİLİ KOÇAK**

Adnan KAN***

Öz

Günümüzde üstün yetenekli çocukların önemi fark edilmiş ve onlara yönelik yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. İlkokul döneminde bu çocuklar belirlenerek Bilim ve Sanat Merkezlerine devam etmeleri sağlanmaktadır. Ancak literatür incelendiğinde üstün yetenekli çocukların özelliklerine yönelik farklı bulgular olduğu görülmektedir. Üstün yetenekli bireylerin daha iyi anlaşılabilmesi için özelliklerine yönelik çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada, annelerin üstün yetenekli çocuklarının özelliklerine yönelik görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, betimsel tarama modeli kullanılmıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılında Ankara Polatlı Atatürk İlkokulu'na devam eden 8 üstün yetenekli öğrencinin anneleri çalışma grubunu oluşturmaktadır. Velilerin görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler 10 başlıkta kategorileştirilmiştir. Bu başlıklar; üstün yetenekli öğrencilerin kişisel özellikleri, sosyal özellikleri, zihinsel özellikleri, bebeklik ve ilk çocukluk yılları, fiziksel özellikleri, kişilik özellikleri, ahlaki özellikleri, diğer özellikleri, eğitim ve okul ve velinin rehberlik servisinden beklediği çalışmalarıdır. Zihinsel özellikleri yönünden iyi ancak sosyal yönden bazı öğrencilerin zorlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Okul rehberlik servisinden beklentiler ise öğrencilerin potansiyellerini daha iyi kullanmalarına, kendini ifade etme becerilerine, cesaretli ve özgüvenli olmalarına yönelik grup ve bireysel psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarıdır. Elde edilen tüm sonuçlar, alanyazın dikkate alınarak tartışılmıştır. Uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Üstün Yetenek, Sosyal Özellikler, Kişilik Özellikleri.

Abstract

Nowadays, the importance of gifted children has been recognized and the studies conducted for them have gained momentum. During primary school, these children are identified and provided to attend Science and Art Centers. However, when the literature is examined, it is seen that there are different findings regarding the characteristics of gifted children. It is considered that there is a need for studies on the characteristics of gifted individuals in order to understand them better.

In this study, it is aimed to examine the opinions of mothers on the characteristics of gifted children. The descriptive survey model was used. The mothers of 8 gifted students attending Ankara Polatlı Atatürk Primary School in the 2017-2018 academic year constitute the study group. A semi-structured interview form was used to get the parents' opinions. Descriptive statistics were used in the research. The data were categorized under 10 headings. These titles; personal characteristics, social characteristics, mental characteristics, infancy and early childhood, physical characteristics, personality traits, moral characteristics, other traits, education and the expectation from the school and parents' guidance service. It has been concluded that some students have difficulty in terms of their mental characteristics but socially. Expectations from the school guidance service are group and individual psychological counseling and guidance activities for students to use their potential better, to express themselves, to be courageous and confident. All results were discussed by taking the literature into consideration. Suggestions were made for the application and advanced research.

Keywords: Gifted, Social Characteristics, Personality Characteristics.

* 5. Uluslararası Üstün Yetenekliler ve Eğitimi 2018 Kongresinde poster bildiri olarak sunulmuştur.

** Uzman Psikolojik Danışman, Seda Sevgili Koçak, Söke Bilim ve Sanat Merkezi.

*** Prof. Dr., Adnan Kan, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

GİRİŞ

Zeka sıklıkla araştırılan ancak çok yönlü olmasından dolayı henüz ortak bir tanımı olmayan bir kavramdır. “Wechsler’e göre zekâ, bireyin amaçlı davranma, akılcı düşünme ve çevresiyle etkili baş etmesi için kullandığı kapasite; Woolfolk’a göre zekâ, bireyin kalıtım ya da öğrenme ürünü zihinsel işlevleri, bilgiyi edinme, hatırlama, geri getirme ve problem çözme ya da dünyaya uyum sağlamada kullanma yetenekleri; Piaget’e göre zekâ, çevre ile uyuşma, düşünce ile aksiyonun örgütlenmesi ve yeni baştan organize edilmesi demek olan belli bir uyumlu davranış örneğidir” (Ergün, 2015). Zekâya yönelik yapılan çalışmalar beraberinde zeka puanlarını da getirmiştir. Cleaver (2011), standart bir zekâ testinden 130 ve üzeri puan alan bireyleri “üstün yetenekli” ve 145 ve üzeri puan alan bireyleri “ileri derecede üstün yetenekli” olarak tanımlamıştır. Türkiye’de Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) Yönergesi’nde “Özel Yetenekli Birey: Yaşıtlarına göre daha hızlı öğrenen; yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey” (Bilim Sanat Merkezleri Yönergesi, 2016) olarak belirtilmektedir. Üstün yetenekli öğrenciler bazı değerlendirmeler sonucu belirlenerek BİLSEM’e gitmeye ilkökul döneminde başlamaktadır. BİLSEM’lerde öğrenciler gelişimlerine ve yeteneklerine uygun şekilde desteklenmektedir.

Üstün yetenekli bireylerin eş zamanlı olmayan gelişimlerinden dolayı bazı özel ihtiyaçları olmaktadır. Alan yazında üstün yetenekli bireylerin sahip oldukları özelliklerinden dolayı birtakım psikolojik belirtiler göstereceği (Levent, 2011), üstün yetenekli bireylerin zaman zaman kendileri ve çevreleriyle ilgili karşılaşacağı uyum sorunları ve sıkıntıların olabileceği (Özsoy, Özyürek ve Eripek 1988) belirtildiği gibi üstünlük özelliklerinin bireylerin psikolojik belirtilerine bir etkisi olmadığı, üstün yeteneklilerin de normal gelişim gösteren akranlarıyla benzer oldukları da belirtilmektedir (Cross, Cassady, Dixon, & Adams, 2008 ; Neihart, 1999). Bazı çalışmalarda ise üstün yetenekli çocukların normal gelişim gösteren çocuklardan sosyallik yönünden daha uyumlu olduğu elde edilmiştir (Neihart ve diğerleri, 2002). Üstün yetenek alanına yönelik çalışmalarda bu bireylerin özellikleri tespit edilmeye çalışılmış ancak üstün yeteneklilerin özelliklerinin neler olduğu yeteri kadar aydınlığa kavuşmamıştır. Bu çalışma ile üstün yetenekli çocukların özelliklerine yönelik annelerin görüşleri alınmış ve incelenmiştir. Böylece üstün yetenekli çocukların sahip olduğu özelliklerin neler olduğuna yönelik bilimsel çalışmalara katkı sağlayacağı ve daha sonra yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Üstün yeteneklilere yönelik yapılan çalışmalar daha çok ortaokul ve lise kademelerine yöneliktir. Okul öncesi (Karateke, 2016; Köksal,2007) ve ilkökul (Köksal, 2007; Uyaroğlu, 2011) öğrencilerine yönelik yapılan çalışmaların ortaokul (Akkan, 2012; Altun, 2010; Kahraman, 2013; Yürük, 2003) ve lise (Akkan, 2010; Çiğerci-Coşar, 2006; Ergin, 1995) öğrencilerine göre daha az olduğu görülmektedir. İlkokul dönemi BİLSEM süreci için önemli bir dönemdir. Çocukların gerekli zeka testi uygulamaları ilkökul döneminde yapılmakta ve üstün yetenekli olarak belirlenen öğrencilerin BİLSEM’e başlaması sağlanmaktadır. Ancak buna rağmen literatürde araştırmalar genel olarak ergenlik dönemine odaklanmakta ve çalışmaların daha çok ortaokul ve lise dönemine yönelik olduğu görülmektedir.

Yapılan çalışmalarda da görüldüğü üzere üstün yetenekli çocukların özelliklerine yönelik farklı görüşler vardır. Bu nedenle bu araştırmada üstün yetenekli çocukların özelliklerinin neler olduğu ele alınacak ve derinlemesine incelenecektir. Böylece mevcut çalışma üstün yetenekli çocukları daha iyi anlamamıza katkı sağlayacaktır. Üstün yetenekli bireylerin özelliklerinin neler olduğu görülerek yakından tanımamıza fırsat tanıyacak ve üstün yetenekliliğe yönelik farkındalık artacaktır. Araştırmada annelerin üstün yetenekli çocuklarının özelliklerine yönelik görüşleri nasıldır? problemine cevap aranacaktır. İlkokul kademesine yönelik yapılan çalışmalar daha az olduğu için mevcut araştırma ilkökul öğrencilerin velileri ile yürütülmüştür. İlgili araştırmayla literatüre katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, ölçme araçları, verilerin toplanması ve analizine yer verilmiştir.

1. Araştırma Modeli

Araştırmada, annelerin üstün yetenekli çocuklarının özelliklerine yönelik görüşlerinin incelenmesi amaçlandığı için betimsel tarama modeli kullanılmıştır.

2. Çalışma Grubu

Ankara Polatlı’da 2017-2018 eğitim öğretim yılında ilköğretime devam eden 8 üstün yetenekli öğrencinin anneleri çalışma grubunu oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin ve ailelerinin demografik özellikleri ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Demografik özellikler

	Cinsiyet	Sınıf Düzeyi	Anne Eğitim Düzeyi	Baba Eğitim Düzeyi	Kardeş Sayısı
1	Kız	2. sınıf	Lise	Üniversite	2
2	Kız	2. sınıf	Üniversite	Üniversite	1
3	Kız	3. sınıf	Üniversite	Üniversite	2
4	Kız	3. sınıf	Üniversite	Üniversite	3
5	Erkek	3. sınıf	Üniversite	Lise	2
6	Kız	3. sınıf	Ortaokul	Lise	3
7	Erkek	4. sınıf	Lise	Lise	2
8	Kız	4. sınıf	Üniversite	Üniversite	1

Tabloya göre araştırmaya katılan öğrencilerin 6'sı kız ve 2'si erkek öğrencidir. 2 öğrenci ilköğretim 2. sınıf, 4 öğrenci 3. sınıf ve 2 öğrenci 4. sınıf öğrencisidir. Anne eğitim düzeyi olarak 1 anne ortaokul, 2 anne lise ve 5 anne üniversite mezunudur. Baba eğitim düzeyi, 3 öğrencinin babası lise ve 5 öğrencinin babası üniversite mezunudur. 2 öğrenci tek çocuk, 4 öğrenci 2 kardeş ve 2 öğrenci 3 kardeşdir.

3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veli görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda bulunan sorular 10 başlık altında ele alınmıştır. Bu soruların temaları üstün yetenekli çocukların kişisel özellikleri, sosyal özellikleri, zihinsel özellikleri, fiziksel özellikleri, bebeklik ve ilk çocukluk yılları, kişilik özellikleri, ahlaki özellikleri, diğer, eğitim ve okul ve annelerin rehberlik servisinden beklentileri olarak belirtilmiştir. Görüşme formu oluşturulurken literatür incelenmiş ve taslak hali 3 uzman (2 psikolojik danışmanlık ve rehberlik ve 1 üstün yetenekliler alan uzmanı) görüşüne sunulmuştur. Böylece görüşme formu son şekline getirilmiştir. Görüşme formunda kısa cevaplı sorular ve açık uçlu sorular bulunmaktadır. Görüşmeler araştırmacı tarafından yürütülmüş ve katılımcıların izni ile görüşmeler ses kaydı yapılmıştır.

4. Verilerin Analizi

Görüşme sonucu elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, sözel, yazılı ve diğer materyallerin nesnel ve sistematik şekilde incelenmesine olanak tanıyan bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Verilerin içerdikleri mesajların belirtilmesidir. Bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenen bir tekniktir (Sert, Kurtoglu-Erden, Akıncı ve Seferoğlu, 2012).

Veri analizinde yapılan 8 görüşmenin her biri bir uzman tarafından daha kodlanmıştır. Katılımcıların ifadeleri üzerinde dikkatle durulmuş ve benzerliklerine ve farklılıklarına göre kategorilere ayrılmıştır. Her iki kodlama arasında görüş birliği ve görüş ayrılığı açısından uyumun yaklaşık %80 olduğu görülmüştür. Bu sonucun güvenilirlik yönünden yeterli olduğu görülmüştür (Miles ve Huberman, 1994). Elde edilen veriler öncelikle olduğu gibi sunulmuş ve yorumlaması daha sonra yapılmıştır.

5. Verilerin Toplanması

Veliler telefon ile aranarak araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonrasında her veli ile randevu planlanmış ve okul rehberlik servisinde birebir görüşme yapılmıştır. Görüşmeler katılımcıların izniyle ses kaydı ve yazılı olarak kayıt altına alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmada elde edilen veriler kişisel özellikler, sosyal özellikler, zihinsel özellikler, fiziksel özellikler, bebeklik ve ilk çocukluk yılları, kişilik özellikleri, ahlaki özellikleri, diğer, eğitim ve okul ve rehberlik servisinden beklentiler olmak üzere on tema olarak aşağıda sunulmuştur.

Öğrencilerin kişisel özelliklerine yönelik bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 2: Kişisel özellikler

K	Okul öncesi eğitimi	Destek eğitim alıyor	Tanısını biliyor	BİLSEM'e gidiyor	Günlük ortalama teknoloji kullanımı (Televizyon, Tablet, Akıllı Telefon ve Bilgisayar)	
					Hafta içi	Haftasonu
1	1 yıl	Evet	Hayır	Evet	1	4
2	2 yıl	Evet	Hayır	Evet	2,5	5
3	3 yıl	Evet	Hayır	Evet	1,5	4
4	1 yıl	Evet	Hayır	Evet	1	3
5	2 yıl	Evet	Hayır	Evet	2	4
6	1,5 yıl	Evet	Hayır	Hayır	1,5	3
7	1 yıl	Evet	Evet	Hayır	2	4
8	3 yıl	Evet	Evet	Evet	1	3

Tabloya göre araştırmaya katılan annelerin görüşlerine göre çocuklarının tümü okul öncesi eğitimi almıştır. Öğrencilerin tümü okullarında sunulan destek eğitim odasında ders almaktadır. Öğrencilerin 2'si üstün yetenekli tanısını bilmekte ve 6 öğrenci üstün yetenekli tanısını bilmemektedir. Ancak farklı olduklarının farkında oldukları anneleri tarafından belirtilmiştir. Öğrencilerin 6'sı BİLSEM'e devam etmekte, 2 öğrenci BİLSEM'e gitmemektedir. Günlük ortalama teknoloji kullanımı haftaiçi 1 saat kullanan öğrenci sayısı 3, 1.5 saat kullanan öğrenci sayısı 2 ve 2 saat ve üzeri kullanan öğrenci sayısı 3'dür. Haftasonu 3 saat kullanan öğrenci sayısı 3, 4 saat kullanan öğrenci sayısı 4 ve 5 saat kullanan öğrenci sayısı 1'dir.

Kişisel özelliklere yönelik annelerin verdiği yanıtlardan bazıları ise şöyledir: "Anne baba olarak çalıştığımız için uzun süre kreş ve anaokuluna gitti.", "Okula başlamadan anaokuluna gitmesi oğlum için çok iyi oldu", "Destek eğitim alması çok etkili oluyor. Çünkü BİLSEM'e getirip götürme imkânım olmuyor.", "BİLSEM'e gitmeyi kızım çok seviyor.", "Haftaiçi tablet vermiyorum ama haftasonu tüm bu söylediklerinizle yaklaşık 3 saat vakit geçiriyor. Hatta bazen daha fazla."

Öğrencilerin sosyal özelliklerine yönelik bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 3. Sosyal özellikler

K	Sosyal yeterlik	Kişilerarası ilişkiler	Olumsuz sosyal davranışlar	Sosyal uyum
1	Yeterli değil	Kişilerarası ilişkileri iyi değil	Saldırgan-sinirli değil	Uyum sağlar
2	Yeterli değil	Kişilerarası ilişkileri iyi değil	Antisosyal-agresif değil	Uyum sağlar
3	Yeterli	Kişilerarası ilişkileri iyi	Yıkıcı- talepkar değil	Uyum sağlar
4	Yeterli değil	Kişilerarası ilişkileri iyi değil		Uyum sağlamaz
5	Yeterli değil	Kişilerarası ilişkileri iyi değil		Uyum sağlamaz
6	Yeterli değil	Kişilerarası ilişkileri iyi değil		Uyum sağlar
7	Yeterli	Kişilerarası ilişkileri iyi		Uyum sağlar
8	Yeterli	Kişilerarası ilişkileri iyi		Uyum sağlar

Tabloya göre 5 anne, çocuğunun sosyal açıdan yeterli olmadığını belirtirken, 3 anne çocuğunun sosyal yönden yeterli olduğu yanıtını vermiştir. Kişilerarası ilişkilerinde 5 anne çocuğunun iyi olmadığını ifade ederken 3 anne çocuğunun kişilerarası ilişkilerinde iyi olduğunu ifade etmiştir. Olumsuz sosyal davranışlar: Saldırgan-sinirli, antisosyal-agresif, yıkıcı-talepkar (Yukay-Yüksel, 2009) olarak velilere sorulmuş ve tüm veliler olumsuz sosyal davranışları çocuklarında gözlemlemediklerini belirtmiştir. Sosyal uyum sorusunda 6 anne çocuklarının sosyal uyum açısından uyum sağladığını söylerken 2 anne çocuğunun sosyal olarak uyum sağlayamadığını belirtmiştir.

Sosyal özelliklere yönelik annelerin verdiği yanıtlardan bazıları ise şöyledir: "Sosyal yönden yeterli olduğunu düşünmüyorum. Çünkü kendini hala kalabalık ortamda ifade edemiyor.", "Çevresindeki kişiler onla alay ettiğinde sadece ağlıyor.", "Zaman zaman ne hissettiğini bile anlayamıyorum." , "Oğlum eskiden çok içine kapanıktı. Ancak zamanla sosyal açıdan daha iyi oldu ve şuan eskiye göre oldukça yeterli." , "Saldırgan, agresif yada yıkıcı değildir ancak insanlarla arasının çok da iyi olduğunu söyleyemem.", "Kızım bir ortama girdiğinde hiç tanımasa bile uyum sağlar. Hatta bir süre sonra her şeyi öyle organize eder ki çocuklar hep onun söylediğini yapar.", "Parkta hiç tanımasa da çocuklarla tanışır ve oyunlarına girer."

Öğrencilerin zihinsel özelliklerine yönelik bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4: Zihinsel özellikler

K	Konuşma	Öğrenme	Dikkat	Bilgi transferi/Problem çözme
1	Kelime dağarcığı fazla	Çok çabuk öğrenir ve	İyi değil	Öğrendiği bilgileri çok yönlü kullanır.
2	Çok iyi ve net konuşur	öğrendiğini unutmaz	İyi	Öğrendiklerini günlük yaşam problemlerini
3			İyi	çözmede kullanır.
4			İyi	
5			İyi	
6			İyi değil	
7			İyi değil	
8			İyi	

Tabloya göre 8 anne çocuklarının konuşmalarını çok iyi olarak belirtmiştir. Kelime dağarcıkları fazla ve ifade etmek istediklerini net şekilde ifade ettiklerini söylemişlerdir. Öğrenme alt başlığında 8 anne çocuklarının öğrenme hızlarının çok çabuk olduğunu belirtmiş ve öğrendiklerini hafızada tutma yönünden iyi olduğunu ifade etmiştir. 3 anne çocuklarının dikkat yönünden iyi olmadığını belirtirken 5 anne çocuklarının dikkatinin iyi olduğunu söylemiştir. Bilgi transferi ve problem çözme alt başlığında 8 annenin tümü çocuklarının iyi olduğunu ifade etmiştir. Zihinsel özelliklere yönelik annelerin verdiği yanıtlar ise şöyledir: "Kızımın zihinsel yönden çok iyi olduğunu düşünüyorum. Çok hızlı öğrenir ve çok eski şeyleri bile hatırlar." "Çoğu şeyi ben unutuyorum ama oğlumun hafızası çok iyi olduğu için o bana hatırlatıyor.", "Zaman zaman hiç duymadığım kelimeleri dahi duyuyorum çocuğumdan.", "Evet doğru, geçen hafta

okulda öğrendiği şeyi hafta sonu yaşadığımız bir olayda kullandı.”, “Dikkat eksikliği fazlasıyla var”., “Dikkatini toplasa daha da başarılı olacağını düşünüyorum.

Öğrencilerin fiziksel özelliklerine yönelik bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 5: Fiziksel özellikler

K	Genel sağlığı	İnce ve kaba motor becerileri
1	Genel sağlık durumları iyi	Kaba motor becerileri iyi ancak ince motor becerileri iyi değil
2		İyi
3		Kaba motor becerileri iyi ancak ince motor becerileri iyi değil
4		İyi
5		İyi
6		İyi
7		İyi
8		İyi

Tabloya göre 8 anne çocuklarının genel sağlık durumlarının iyi olduğunu belirtmiştir. İnce ve kaba motor beceriler alt başlığında 6 anne çocuklarının hem kaba hem ince motor becerilerinin iyi olduğunu belirtirken 2 anne çocuğunun ince motor becerilerde iyi olmadığını ifade etmiştir. Fiziksel özelliklere yönelik annelerin verdiği yanıtlar ise şöyledir: “Şuana kadar sağlığı yönünden çok sıkıntımız olmadı.”, “Genel sağlık durumu oldukça iyi.”, “Fiziksel yönden boyu da kilosuna da doğduğundan beri öndeydi”, “Kaba motor becerimizde sorun yok ama bazen ince işlerde sorun yaşıyoruz. Mesela ayakkabılarını hala ben bağlıyorum.”, “Kızım bu tarz becerileri uzun süredir yapıyor, hiç sorun yaşamadık.”

Öğrencilerin bebeklik ve ilk çocukluk yıllarına yönelik bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 6: Bebeklik ve ilk çocukluk yılları

K	Konuşma	Yürüme	Okuma yazma öğrenme
1	1 yaş	9-18 ay	3 yaş
2	1 yaş		3 yaş
3	1,5 yaş		4 yaş
4	1 yaş		3 yaş
5	1,5 yaş		5 yaş
6	1,5 yaş		4 yaş
7	1,5 yaş		3 yaş
8	1,5 yaş		6 yaş

Tabloya göre 3 anne çocuklarının 1 yaşında, 5 anne çocuklarının 1,5 yaşında akranlarına göre çok iyi konuştuğunu belirtmiştir. Yürüme alt başlığında araştırmaya katılan annelerin tümü çocuklarının 9-18 ay aralığında yürüdüğünü ifade etmiştir. Okuma yazma öğrenme alt başlığında 4 anne çocuğunun 3 yaşında, 2 anne çocuğunun 4 yaşında, 1 anne çocuğunun 5 yaşında ve 1 anne çocuğunun 6 yaşında okuma ve yazmaya başladığını ifade etmiştir. Bebeklik ve ilk çocukluk yıllarına yönelik annelerin verdiği yanıtlar ise şöyledir: “Çocuğumun ilk kelimeleri kullanması çok erken başladı ve 1 yaşında aynı bizim gibi konuşuyordu, sohbet ediyordu.”, “Yürümesi genelde her çocuk gibi 1 yaş civarındaydı.”, “Bir gün televizyon izlerken ekrandaki yazıyı okuduğunu fark ettim. Sanırım 3 yaşını yeni bitirmişti.”, “Abisine ders çalıştırırken O da kendiliğinden öğrendi. 4 yaş civarındaydı.”

Öğrencilerin kişilik özelliklerine yönelik bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 7: Kişilik özellikleri

Hayal gücü kuvvetli	8	İşbirliği yapan	3
Meraklı	7	Sabırsız	3
Mükemmeliyetçi	5	Yeni ilişkilere açık	2
Lider	5	Sakin	2
Esprili	4	Sorumlu	1

Tabloya göre araştırmaya katılan anneler çocuklarının kişilik özelliklerine yönelik; 8 anne çocuğunun hayal gücünün kuvvetli olduğunu, 7 anne çocuğunun meraklı olduğunu, 5 anne çocuğunun mükemmeliyetçi olduğunu, 5 anne çocuğunun liderlik özelliklerinin olduğunu belirtmiştir. En az ifade edilen kişilik özellikleri ise yeni ilişkilere açık (2), sakin (2) ve sorumlu (1)'dir. Kişilik özelliklerine yönelik

annelerin verdiği yanıtlar ise şöyledir: “Çocuğumun çok sabırsız olduğunu söyleyebilirim.”, “Çok sakın bir çocuktur.”, “Hayal gücü inanılmaz geniş.”, “Çok komiktir. Güzel espriler yapar.”, “Özellikle arkadaşlarına liderlik yapar. Evde çok yapamıyor.”

Öğrencilerin ahlaki özelliklerine yönelik bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 8: Ahlaki özellikler

K	Duyarlılık (insan,hayvan,çevre)
Tüm katılımcılar	Duyarlı

Tabloya göre araştırmaya katılan anneler çocuklarının ahlaki özelliklerine yönelik; 8 anne çocuklarının çevreye, hayvanlara ve insanlara yönelik duyarlı olduklarını belirtmiştir. Ahlaki özelliklere yönelik annelerin verdiği yanıtlar ise şöyledir: “Yardıma ihtiyaç duyan kişiler gördüğünde bir şeyler yapmaya çalışır.”, “Arkadaşları haksızlığa uğrarsa tepki gösterir.”, “Çevresini temiz tutmaya çalışır. Doğa kirliliğine yönelik hassastır.”, “Köpeklere, kedilere yapılan şeyleri izledikçe çok üzülüyor. Yolda sahipsiz hayvanlara bazen mama alıp besler.”

Öğrencilerin diğer özelliklerine yönelik bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 9: Diğer

K	İlgi	Kendine yönelik algısı
1	Moda tasarım	Olumlu
2	Müzik, Dans	
3	Moda tasarım	
4	Tekvando, Bale	
5	Satranç	
6	Moda tasarım	
7	Teknoloji	
8	Resim, Moda tasarım	

Tabloya göre araştırmaya katılan anneler çocuklarının ilgilerine yönelik; 3 anne çocuklarının ilgisinin moda tasarım olduğunu, 1 anne moda tasarım ve resim olduğunu, 1 anne müzik ve dans olduğunu, 1 anne tekvando ve bale olduğunu, 1 anne satranç olduğunu, 1 anne teknoloji olduğunu belirtmiştir. Çocuklarının kendilerini nasıl algıladığı sorulduğunda annelerin tümü çocuklarının kendilerine yönelik algısının iyi olduğunu belirtmiştir. Annelerin verdiği yanıtların bazıları ise şöyledir: “Çok şeye ilgi duyuyor ama en belirginini teknoloji sanırım. Teknolojiye aşık bir çocuk.”, “Akıl oyunları ilgisini çok çekiyor. Zamanla değişiyor ama şuan satranç ön planda. Okulda turnuvalar var oraya katılmak istiyor.”, “Kızım en çok kesmeyi, dikmeyi, yeni şeyler tasarlamayı seviyor.”, “Kendisiyle ilgili hiç olumsuz düşüncesi yoktur.”, “Kendisiyle barışık bir çocuk.”

Öğrencilerin eğitime/okuluna yönelik bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 10: Eğitim/okul

K	Okul motivasyonu	Akademik başarı
1	Olumlu	İyi
2	Olumlu	İyi
3	Olumlu	İyi
4	Olumlu	Orta
5	Olumlu	İyi
6	Olumlu	İyi
7	Olumlu	Çok iyi
8	Olumlu	Çok iyi

Tabloya göre çocuklarının eğitime ve okuluna yönelik; annelerin tümü çocuklarının okul motivasyonunun olumlu olduğunu belirtmiştir. 1 anne çocuğunun akademik başarısının orta düzeyde olduğunu, 5 anne çocuğunun akademik başarısının iyi düzeyde olduğunu, 2 anne çocuğunun akademik başarısının çok iyi olduğunu belirtmiştir.

Eğitim/okul özelliklerine yönelik annelerin verdiği yanıtlar ise şöyledir: “Hasta olsa bile okula gitmek ister.”, “Yeni şeyler öğrendiği ve çok sevdiği 2 arkadaşı olduğu için okula gitmeyi çok seviyor.”, “Okuldaki başarısı beklediğimden daha düşük ama yine de orta seviyelerde diyebilirim.”, “Öğretmeni iyi

ama daha da iyi olabileceğini söylüyor ama oğlum çok da başarılı bir öğrenci değil.”, “Başarısı iyi, özel okul sınavına da girdi derece aldı. Genelde okulda çok başarılı bir çocuk.”

Annelerin rehberlik servisinden beklentilerine yönelik bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 11: Rehberlik servisinden beklentiler

Çocuğunun kendini tanıması, özelliklerini bilmesi ve potansiyelini daha etkin kullanması	6
Çocuğunun kendini ifade etmesi	5
Arkadaş ilişkileri	5
Cesaretli olma	4
Özgüvenli olma	3

Tabloya göre annelerin okul rehberlik servisinden beklentileri sorulduğunda; 6 anne çocuğunun özelliklerini bilmesi ve potansiyelini etkin kullanmasına, 5 anne çocuğunun kendini ifade etmesi ve arkadaş ilişkilerine, 4 anne çocuğunun daha cesaretli olmasına ve 3 anne çocuğunun özgüvenli olmasına yönelik çalışmalar beklediğini ifade etmiştir. Rehberlik servisinden beklentilere yönelik annelerin verdiği yanıtlar ise şöyledir: “Kızım aslında daha fazlasını yapabilir.”, “Arkadaşlarıyla arası daha iyi olabilir bu yönden çalışma yapılmasını isterdim.”, “Kendini daha iyi anlatsın, bizimle bir şeyler paylaşsın.”, “Kendine güveni daha da fazla olması güzel olurdu.”, “Tutarsız, çelişkili ve dengeli olmayan davranışlara yönelik çalışmalar.”, “Pasif ve korkaklığı bırakıp daha dışadönük olması.”, “İçine kapanıklığına ve çekingenliğine yönelik çalışmalar.”, “Gelişim dönemine yönelik çalışmalar.”

TARTIŞMA VE SONUÇ

Mevcut araştırmada üstün yetenekli çocukların özellikleri annelerin görüşlerine göre incelenmiştir. Görüşmeler on tema altında ele alınmıştır. Belirtilen özellikler her insanda olduğu gibi üstün yetenekli çocuklarda da aynı yoğunlukta ya da farklılıkta olmayabilir. Bu durum göz önünde bulundurularak aşağıda ele alınan temalara yönelik mevcut araştırma sonuçları verilmiş ve literatürde bulunan ilgili çalışmalarla birlikte tartışılmıştır.

Kişisel özellikler temasında, elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin tümü okul öncesi eğitimi almıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin tümü destek eğitim odasına gitmekte ancak iki öğrenci BİLSEM’e gitmemektedir. 2 öğrenci üstün yetenekli tanısını bilmekte, 6 öğrenci tanısını bilmemekte ancak farklılıklarının farkında oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Hafta içi teknoloji kullanımı hafta sonu teknoloji kullanımına göre daha azdır. Ancak gün içinde 8 öğrenci de teknolojiyi aktif şekilde kullanmaktadır. Yeteneğin doğuştan geldiği ancak geliştirilebilir olduğu daha önceki çalışmalarda belirtilmiştir. Araştırmaya katılan çocukların tümünün okul öncesi eğitimi alması, okul öncesi eğitiminin yeteneğin geliştirilmesinde uygun çevresel koşullar sağladığı yönünde düşünülebilir. Teknoloji kullanım süreleri dikkate alındığında hafta içi teknoloji kullanımının hafta sonu kullanımına göre daha az olduğu görülmektedir. Bu durum hafta sonunun tatil olması ve ailelerin okul olmaması nedeniyle çocuklarına teknoloji kullanımı hususunda daha izin verici olması ile açıklanabilir. Literatürde elde edilen sonuçları destekleyen araştırmalar mevcuttur. Üstün yetenekli çocukların destek eğitim odasından yararlanmasına yönelik çalışmalarda okullarda sunulan destek eğitim odaları hakkında görüşler alınmış ve incelenmiştir (Bedur, Bilgiç ve Taşlıdere, 2015; Tortop ve Dinçer, 2016). Üstün zekâ etiketine yönelik çalışmada etiketin çocuğun algılarına olan etkileri araştırılmıştır (Öpengin ve Sak, 2012). Gömleksiz, Kan ve Öner (2012) tarafından üstün yetenekli çocuklarla yapılan araştırmada en çok kullanılan iletişim araçlarının internet, televizyon ve cep telefonu olduğu görülmüştür. Televizyonda en çok dizi izlemektedirler. Medyanın zararlarından korunmaya yönelik çalışma yapılması öğrenciler tarafından istenmektedir. Köroğlu (2015) tarafından yapılan araştırmada üstün yetenekli öğrencilerin hergün internet ve sosyal medya hesabını kullandığı elde edilmiştir. Eğlenme, araştırma, haberleşme internet kullanım amaçlarında ilk üçte yer almaktadır.

Sosyal özellikler temasında, annelerin çoğu çocuklarını sosyal yönden yeterli görmemektedir. Çocuklarını sosyal olarak yeterli görmeyen annelerin tümü kişilerarası ilişkilerini iyi değil ve sosyal uyumunu da uyum sağlamaz olarak belirtmiştir. Annelerin çocuklarının daha sosyal olmaları yönünde beklenti içerisinde olma, üstün yetenekli çocukların eş zamanlı olmayan gelişimleri, annelerin çocuklarını sosyal gelişim açısından çok yönlü olarak olumsuz görmesiyle açıklanabilir. Annelerin tümü çocuklarının sosyal gelişim yönünden yetersiz olduğunu belirtmesine rağmen, olumsuz sosyal davranışlar sergilemediğini ifade etmiştir. Bu durum annelerin çocuklarını saldırgan-sinirli, antisosyal-agresif, yıkıcı-

talepkar gibi negatif tanımlarla nitelendirmeme isteği ve çocukların zekâ seviyesinin üst düzeyde olması ile açıklanabilir. Literatürde araştırma sonuçlarını destekleyen sonuçlar olmasına rağmen karşıt sonuçlarda bulunmaktadır. Kline ve Meckstroth (1985) üstün yetenekli çocukların dünyayı farklı algılaması ve farkındalıklarının yüksek olmasından dolayı daha çok tepki verdiklerini ve daha fazla talepkar olduklarını belirtmiştir. Arslan'ın (2016), üstün yetenekli çocuklarla yaptığı çalışmasında antisosyal- agresif, yıkıcı-talepkar, saldırgan-sinirli gibi olumsuz sosyal davranışlar erkekler lehine anlamlı bulunmuştur. Öpengin ve Sak (2012) çalışmasında üstün yetenekli öğrencilerin arkadaşlarının tutumlarına ilişkin algılarında normal öğrencilere göre daha olumsuz algıya sahip olduğunu belirtmiştir. Özsoy (2012), üstün yetenekli çocukların uyum sorunları ve sıkıntıları olabileceğini ifade etmiştir. Üstün yetenekli bireylerin sosyal uyum sorunu yaşadığını, çevresi tarafından dışlandıklarını ve sosyo-duygusal yönden yetersiz olduğu sonuçlarına bazı çalışmalarda ulaşılmıştır (Bain ve Bell, 2004; Chan, 1988; Winner, 2000). Neihart, Reis, Robinson ve Moon (2002), üstün yetenekli bireylerin daha fazla psikolojik ve duygusal sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Bu araştırmalara karşın Coşar-Ciğerci (2006), Karakuş (2010), Konyalıoğlu ve Varlı (2009) çalışmalarında üstün yetenekli çocukların daha olumlu düşüncelere sahip olduğu ve daha uyumlu olduklarına yönelik sonuçlar elde etmiştir. Vialle, Heaven ve Ciarrochi (2007), üstün yetenekli çocukların sosyal duygusal uyumlarının daha iyi olduğunu belirtmiştir. Wright (1990), kendi aralarında üstün yetenekli çocukların oldukça olumlu sosyal davranışlar sergilediğini söylemiştir. Strip ve arkadaşları (1991), çalışmasında üstün yeteneklilerin yakın ve karşılıklı ilişkilere daha fazla önem verdiğini bulmuştur. Üstün yetenekli kişilerin üstün yeteneklilik düzeyleri arttıkça sosyal yönden zorluklar yaşadığı daha önceki çalışmalarda belirtilmektedir. Gökaydın (2017), üstün yetenekli kişilerin sosyal sorunlarını psikolog görüşlerine göre incelemiştir. Çalışmasında psikologlar üstün yetenekli bireylerin sosyal sorunlarını sırasıyla en fazla uyum ve yalnızlık, akran ilişkileri, dışlanma, anlaşılmama ve tatminsizlik ve kabul görmeme olarak belirtmiştir.

Zihinsel özellikler temasında, katılımcıların tümünün konuşması net ve akıcıdır. Kelime dağarcıkları oldukça iyidir. Öğrenme alt başlığında bu araştırmaya dâhil olan çocukların tümünün çok çabuk öğrendiği ve hafızalarının güçlü olduğu sonucu elde edilmiştir. Öğrendikleri bilgileri çok yönlü kullanabilmekte ve günlük yaşam problemlerine de yansıtılabilmektedir. Bu durum zekâ seviyelerinin üst düzeyde olması ile açıklanabilir. Ayrıca annelerin çocuklarının üstün yetenekli tanı alması nedeniyle öğrenmelerinin çok iyi olduğunu düşündüğü olarak da yorumlanabilir. Literatürdeki çalışmalarda benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıntılı görsel algı ve güçlü bellek üstün yetenekli çocukların zihinsel özelliklerindedir. Ayrıca dil ve kelimeleri algılamaları da oldukça yüksektir (Harrison, 2004). Özbay (2013), uzun dikkat süreleri ve güçlü hafızaları vardır. Problem çözme becerileri ön plandadır. Buna karşın Yıldırım (2012), üstün yetenekli çocuklarla normal gelişim gösteren çocukları karşılaştırdığı çalışmasında üstün yetenekli çocukların dikkat eksikliğinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır. George (2003), üstün yetenekli çocukların dil gelişiminin önde olduğunu ve erken yaşta tüm cümleleri rahatlıkla konuştuğunu belirtmiştir. Ayrıca keskin gözlemlerinin olduğunu, etkinliklere uzun süreli odaklandıklarını ve bilgileri hatırlamada iyi olduklarını ifade etmiştir. Problemlerdeki karmaşık ilişkileri görebilir ve bunları kullanır. Kelime dağarcıkları geniştir. Kelimelerin inceliklerine ilgileri vardır. Üst düzey mantık yürütür (Yılmaz, 2015). Sorun çözme becerileri iyidir. Üstün yetenekli bireylerin en belirgin özellikleri arasında hızlı algılama, düşünme ve ilişkileri görme vardır (Davashgil, 1994). Soyut düşünce yetenekleri daha erken başlamaktadır. Bilgileri transfer etme ve genellemeleri üst düzeydedir (Çağlar, 2004).

Fiziksel özellikler temasında, araştırmaya katılan anneler çocuklarının tümünün genel sağlık durumunun iyi olduğunu belirtmiştir. Bu durum annelerin çocuklarına gösterdiği ilgiyle ve üstün yetenekliliğin getirdiği özelliklerle açıklanabilir. Kaba motor becerileri iyi iken 2 anne çocuğunun ince motor becerilerinde sorun yaşadığını belirtmiştir. Bu durum çocuğun yaşı ve annenin çocuğa yönelik tutumuyla açıklanabilir. Literatürde yapılan çalışmalarda benzer sonuçlar elde edilmiştir. Davashgil (2004) ve Sak (2010), üstün yetenekli bireylerin iyi bir sinir sistemine sahip olduğunu ve duyu organlarının akranlarına göre daha keskin olduğunu söylemiştir. Bu yüzden uyaranlara karşı hassasiyetleri vardır. Özbay (2013), üstün yetenekli bireylerin fiziksel gelişim ve sağlıkta da üstün olduğunu belirtmiştir. Genelde üstün yetenekli çocukların aileleri de beslenme konusuna itina göstermektedir. Çağlar (2004), duyu organı bozuklukları daha düşük olduğunu, hastalıklara karşı daha dirençli olduğunu ifade etmiştir. Uyku ihtiyaçları daha az ve enerjiktirler (Özbay, 2013). Tüm bu sonuçlara karşın Yıldırım (2012) ise fiziksel sağlıklarını üstün yetenekli kişilerin daha kötü algıladığı sonucuna ulaşmıştır. Üstün yetenekli erkeklerin kızlara göre daha fazla depresif belirtiler gösterdiği görülmüştür.

Bebeklik ve ilk çocukluk yılları temasında, araştırmaya katılan annelerin çocuklarının ikisi 1, altısı 1.5 yaşında rahatlıkla konuştuğunu belirtmiştir. Bu durum üstün yeteneğin getirdikleri ve ailenin çocuğun gelişimine olan katkısı ile açıklanabilir. Okuma yazma alt başlığında ise araştırmaya katılan annelerin

çocuklarının yedisi okula başlamadan okuma yazmayı kendiliğinden, bir çocuk okula başlayınca 1 ay içerisinde öğrenmiştir. Bu durum üstün yetenekli çocukların zekâ seviyesi, çocuklara sunulan olanaklar ve abi/ablanın okula gitmesi ile açıklanabilir. Literatürde ilgili çalışmalar incelendiğinde benzer sonuçlar elde edildiği görülmüştür. George (2003), Özbay (2013) ve Webb ve diğ. (2007), üstün yetenekli çocukların okumaya erken başladığını belirtmiştir. Kitap, sanat etkinlikleri ve ansiklopedi gibi yayınlara olan ilgilerinin erken yaşta başladığını ifade etmiştir. Üstün yetenekli çocukların çeşitli kelimelerle ve akıcı konuşmaları erken yaşta başlamaktadır (Clark, 2002; Yılmaz, 2015). Özbay (2013), gelişimsel dönemlerde hızlı ilerleme gösterirler. Daha erken yürürler, daha erken konuşurlar. Erken ve kapsamlı dil gelişimi ön plandadır. Çağlar (2004), yürüme, oturma gibi becerileri akranlarına göre 1,5-3 ay önde olabilmektedir.

Kişilik temasında araştırmaya katılan annelerin çocuklarının kişilik özelliklerine yönelik görüşleri incelendiğinde hayal gücü kuvvetli ve meraklı kişilik özellikleri en çok ifade edilen özellikler arasındadır. Bu özellikler üstün yetenekliğin yeni şeyler keşfetme, bilinmeyeni öğrenme çabası gibi özellikleri ile açıklanabilir. Yeni ilişkilere açık, sakin ve sorumlu özellikler ise en az ifade edilen özelliklerdir. Bu durum üstün yetenekli bireylerin sosyal duygusal özellikleri, eş zamanlı olmayan gelişim ile açıklanabilir. Literatürde ilgili çalışmalarda destekleyici sonuçlar olduğu görülmüştür. Robinson ve Clinkenbeard (1998), mükemmeliyetçiliği ve yüksek özgüveni üstün yetenekli çocukların özelliği olarak belirtmiştir. Kramer (1988), Roberts ve Lowett, (1994) üstün zekâlı ergenlerin normal ergenlere göre daha fazla mükemmeliyetçilik gösterdiğini belirtmekte ancak Parker ve Mills'in (1996) çalışmalarında mükemmeliyetçilik derecesi açısından anlamlı bir fark olmadığı belirtilmiştir (Akt. Saranlı ve Metin, 2012). Parker ve Mills (1996), normal gelişim gösteren çocuklarla üstün yetenekli çocuklar arasında mükemmeliyetçilik yönünden farklılık olmadığını bulmuştur. Leana-Taşçılar, vd. (2014), yaptığı çalışmada üstün yetenekli çocuklarda erkek öğrencilerin puanlarının kız çocuklarına göre daha yüksek çıktığı görülmüştür. Merak, mizah (Clark, 2002; George 2003; Özbay, 2013) ve sorumluluk üstün yetenekli çocukların diğer bazı özellikleridir (Harrison, 2004). Hassentein (1988), üstün yetenekli bireylerin kişilik özelliklerini esneklik, duyarlılık, hoşgörü, sorumluluk ve empati olarak belirtmiştir (Akt. Montgomery 1996). Torrance çalışmasında üstün yetenekli bireylerin sinirlilik, duygusallık ve işbirliği yapmama gibi özellikleri olduğunu belirtmiştir (George, 1992). Buna karşın Renzulli (2002), üstün yetenekli bireylerin işbirliğine açık ve liderlik özellikleri olduğunu söylemiştir. Yılmaz (2015) yeni fikirlere açıklık ve gelişmiş mizahı üstün yetenekli çocukların özellikleri arasında olduğunu ifade etmiştir.

Ahlaki özellikler temasında, araştırmaya katılan annelerin tümü çocuklarının duyarlı olduğunu belirtmiştir. İnsanlara, hayvanlara ve çevreye karşı hassas olduklarını ve büyüdüklerinde bir şeyler yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Çoğu zaman hak savunuculuğu rolüne girmeleri ve duyarlı olmaları üstün yetenekli çocukların farkındalıkları ve aşırı duyarlılık özellikleri ile açıklanabilir. Literatürdeki ilgili çalışmalarda benzer sonuçlar elde edilmiştir. Üstün yetenekli kişilerin özellikleri arasında haksızlıklara karşı duyarlı olma ve adalet duygusu sayılabilir (Robinson ve Clinkenbeard, 1998). Dünya sorunlarına ve çevreye karşı daha duyarlıdırlar. Ahlaki konulara ilgisi erken yaşta başlamaktadır (Özbay, 2013). Sorgulayıcı adalet duyguları vardır (MEB, 2014; Webb ve diğ. 2007). Başkaları için önemsiz görülen şeyler üstün yetenekli çocuklar için yoğun tepki gösterebilecekleri duruma dönüşebilmektedir. Bickley (2001), çalışmasında üstün zekâlı çocuklarda yüksek düzeyde duyarlılık ve incinme olduğu ve bu nedenle sosyal problem yaşadıklarını belirtmiştir. Roedell (1984), Hatch ve Johnson (1988) yaptıkları çalışmalarında benzer sonuçlar elde etmiştir (Saranlı ve Metin, 2012). Üstün yetenekli bireylerin eşitlik ve etik gibi konularda duyarlılıkları oldukça yüksektir (Clark, 2002; Gross, 1993; Uzunboylu, 2015). Ahlaki gelişimleri yaşitlarına göre daha ileri düzeydedir (Özbay ve Palancı, 2011).

Diğer temasında, araştırmaya katılan annelere üstün yetenekli çocuklarının ilgileri ve kendilerine yönelik algıları sorulmuştur. Çocuklarının ilgilerinin çok çeşitli olduğu moda tasarım, satranç, teknoloji, müzik, dans gibi ilgiler ön plana çıkmıştır. Ayrıca araştırma dâhilinde üstün yetenekli çocukların tümünün kendilik algıları olumludur. Bu durum üstün yetenekli çocukların yeni bir şeyler üretme ve tasarlama, akıl oyunlarına ve bazı sanatsal faaliyetlere ilgilerinin yüksek olması ve üstün yetenekliliğin beraberinde getirdiği özellikler ile açıklanabilir. Aynı zamanda kendileriyle barışık olduğu, akranlarına göre birçok şeyi yapabilme becerisi ile kendilerini olumlu algıladıkları olarak yorumlanabilir. Literatürdeki ilgili çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Hassentein (1988), üstün yetenekli bireylerin olumlu benlik algısına sahip olduğunu belirtmiştir (Akt. Montgomery 1996). Üstün yetenekli bireylerin çok çeşitli ilgi alanları vardır (Yılmaz, 2015). Saranlı (2017), üstün yetenekli çocukların ilgi alanlarının geniş olduğunu belirtmiştir.

Eğitim/okul temasında, araştırmaya katılan annelerin tümü çocuklarının okul motivasyonunun olumlu olduğunu belirtmiştir. Akademik başarı olarak da çoğu iyi ve çok iyi olarak belirtmiştir. Bu durum üstün

yetenekli çocukların öğrenme hızı, yüksek zihinsel kapasiteleri, öğrenmeye açık olma ile açıklanabilir. Literatürdeki ilgili çalışmalarda farklı sonuçlar olduğu görülmüştür. Talas, Talas ve Sönmez'in (2013) çalışmasında öğretmenlerin kendilerine ilgisiz davrandığı, derslerin sıkıcı olduğu, hızlı ve ilişki kurulmadan işlendiği sonucuna ulaşmıştır. Üstün yetenekli çocukların ayrıca kitapların niteliğinin düşük olduğunu ve araç gereçlerin okullarda yetersiz olduğunu belirtmiş ve okullarına yönelik olumsuz görüşleri olduğunu söylemişlerdir. Çağlar (2004), okul uyaranlarının yetersiz olması nedeniyle sınıf içinde sıkıldıklarını belirtmiştir.

Beklentiler temasında, araştırmaya katılan annelerin rehberlik servisinden beklentilerinin tümü çocuklarına yönelik kişisel-sosyal rehberlik alanında bulunan çalışmalardır. Bu durum araştırmadaki öğrencilerin ilkökul kademesinde bulunması, üstün yetenekli öğrencilerin eş zamanlı olmayan gelişim süreci ile açıklanabilir. Literatürde ilgili araştırmalarda destekleyici sonuçlar olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin çocukları için ihtiyaç duyduğu önemli başlıklar; eğitim planlamaları ve özel yetenek programlarıdır. Ergenlik öncesinde aşırı duyarlılık ve mükemmeliyetçilik, ergenlik döneminde dikkatsizlik ve çabuk sinirlenme ön plana çıkmaktadır (Altun, 2015). Akar'ın (2010) çalışmasında annelerin görüşlerine göre rehberlik gereksinimleri sırasıyla kendini çok yönlü geliştirme, geleceği planlama, meslek seçimi, okul seçimi ve isteksizliktir. Baba görüşlerine göre benzer olmakla birlikte mükemmeliyetçilik ilk sıralarda yer almıştır. Öğretmen görüşlerine göre yeteneklerinin farkında olması ilk sırada yer almaktadır. Sosyal duygusal yönden anne, baba ve öğretmen görüşleri değerlendirildiğinde aşırı duygusallık, alınganlık, inatçılık, aşırı duyarlılık, boş zamanı etkin kullanma, unutkanlık, sosyalleşme, kendine güven ve aile ilişkileri ilk sıralarda yer almaktadır. Bahtiyar ve Şahin (2017) tarafından yapılan araştırmada aile ve öğretmenlere göre üstün yetenekli çocukların rehberlik gereksinimi yoğunluğa göre sırasıyla okul seçimi, meslek seçimi, geleceği planlama, öğretmenlerle ilişkiler olarak belirlenmiştir. Kendini çok yönlü geliştirme, beklenenden düşük başarı, eğitimsel sorunlar, arkadaş seçimi ve arkadaşlık ilişkileri, sosyalleşme, çokbilmişlik, kaygı, aşırı duygusallık, aşırı duyarlılık ve yalnızlık gibi konular orta düzeyde rehberlik gereksinimi olarak tespit edilmiştir. Karakuş (2010), üstün yetenekli çocukların anne babalarıyla yaptığı çalışmasında en çok kişilik özellikleri, iletişim becerileri, özgün eğitimleri ve eğitsel çalışma alışkanlıklarında sorun yaşadığını belirtmiştir. İhlamur (2017) ebeveyn görüşlerine göre üstün yetenekli çocukların danışmanlık ihtiyaçlarını çocuğun özellikleri, toplumsal destek, akran ve aile içi etkileşim olarak ifade etmiştir.

Mevcut araştırma ile annelerin üstün yetenekli çocuklarının özelliklerine yönelik görüşleri ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Elde edilen araştırma sonuçlarına göre araştırmacılara ve uygulamaya yönelik şu önerilerde bulunulabilir: Araştırmanın az sayıdaki (n=8) özel bir çalışma grubunda uygulanması, sonuçların genelleştirilebilmesinde sınırlılık oluşturmaktadır. Bu araştırmaya benzer bir araştırmanın daha büyük ve daha farklı bir örnekleme yapılması sonuçların genellenebilmesi adına daha yararlı olacaktır. Annelerin yanı sıra babaların da çocuklarına yönelik görüşlerinin alınması yapılacak araştırmalara farklı yön kazandıracaktır. Normal gelişim gösteren çocukların daha sonra yapılacak araştırmalara dâhil edilmesi ve karşılaştırma yapılması yine önemli bilgiler elde etmeye katkı sağlayacaktır. Üstün yetenekli çocukların sosyal duygusal gelişimine yönelik yapılacak çalışmalar ile eş zamanlı olmayan gelişim sürecinin yaratmış olduğu olumsuz durumlar azalmış olacaktır. Ebeveynlerin hem kendileri hem de çocuklarına yönelik birçok konuda rehberlik gereksinimleri vardır. Bu gereksinimler göz önünde bulundurularak gerekli eğitimler düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Akar, İbrahim (2010). İlköğretim kademesindeki üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik gereksinimlerinin ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Akkan, Eda (2010). Orta öğretimdeki üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zekâ ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyumlarını yordama gücü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Altun, Fatma (2015). Üstün yetenekli öğrencilerin psikolojik danışma ve rehberlik ihtiyaçları, psikolojik danışma yaşantıları ve rehber öğretmenlerin üstün yeteneklilerle ilgili yeterlik düzeyleri. Doktora KATÜ.
- Arslan, Şeyma (2016). İlkokula devam eden üstün yetenekli çocukların sosyal davranış özellikleri ile benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ataman, Ayşegül (2012). Üstün yetenekli çocuk kimdir? Geleceğin Mimarları Üstün Yetenekliler Sempozyumu, Namık Kemal Üniversitesi.
- Aydın, Oktay & Konyalıoğlu, Pınar (2011). 18-21 Yaş grubu bireylerin genel zeka düzeyleri ile psikolojik semptom düzeyleri arasındaki ilişki. Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi, 1 (1), 77-103.
- Bahtiyar, Muhammed & Şahin, Feyzullah (2017). Üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik gereksinimi. *SDU International Journal of Educational Studies*, 4 (2), 140-154.
- Bain, Sherry K., & Bell, Sherry Mee (2004). Social self-concept, social attributions, and peer relationships in fourth, fifth, and sixth graders who are gifted compared to high achievers. *Gifted Child Quarterly*, 48(3), 168-178. doi: 10.1177/001698620404800302

- Bedur, Selçuk, Bilgiç, Necati & Taşlıdere, Erdal (2015). Özel (üstün) yetenekli öğrencilere sunulan destek eğitim hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (23), 159-175.
- Bickley, Nancy Zimmerman (2001). The social and emotional adjustment of gifted children who experience asynchronous development and unique educational needs. Unpublished dissertation, University of Connecticut.
- Chan, L. K. S. (1988). The perceived competence of intellectually talented students. *Gifted Child Quarterly*, 32 (3), 310-315.
- Clark, Barbara (2002). Growing up gifted: Developing the potential of children at home and at school (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall
- Cleaver, Samantha (2011). The common core: everything you need to know to succeed. *Scholastic Instructor*, 121 (1).
- Coşar-Çiğerci, Zeynep (2006). *Üstün yetenekli olan ve olmayan ergenlerde benlik saygısı, başkaları tarafından algılanma ve psikolojik belirtilerin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Cross, Tracy L., Cassidy, Jerrell C., Dixon, Felicia A. & Adams, Cheryll M. (2008). The Psychology of Gifted Adolescents as Measured by the MMPI-A. *Gifted Child Quarterly*, 52(4), 326-339. DOI: 10.1177/0016986208321810
- Çağlar, Doğan (2004). Okulda başarısız olan üstün zekâlı çocuklar. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A.E. Bilgili (der.), 1. *Türkiye üstün yetenekli çocuklar kongresi seçilmiş bildiriler kitabı (409-415)*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Davaslıgil, Ümit (2004). Üstün çocuklar. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu ve A. E. Bilgili (Ed.), *Üstün Yetenekli Çocuklar: Seçilmiş Makaleler Kitabı*, (s. 211-218). İstanbul: Çocuk Vakfı.
- Ergün, Mustafa ve Çelik, Levent (1998). Zekâ testlerinde son gelişmeler ve evde zekâ testi Uygulamaları. *Yaşadıkça Eğitim*, 9, 2-9, 13.09.2019 tarihinde <http://mustafaergun.com.tr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/ergunlevent.htm> sayfasından erişilmiştir.
- George, David (2003). *Gifted Education: Identification and Provision*. London: David Fulton Publishers. (2. Baskı).
- Gökaydın, Beria (2017). *Üstün zekâlı bireylerin yaşadıkları sosyal ve duygusal sorunlara yönelik psikolog görüşlerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- Gömlüksiz, Mehmet Nuri, Kan, Ayşe Ülkü & Öner, Ümmühan (2012). Üstün zekalı ve üstün yetenekli öğrencilerin medya okuryazarlığına ilişkin görüşleri (Elazığ Bilim ve Sanat Merkezi örneği). *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2 (4), 41-54.
- Gross, Miraca U. M. (1993). *Exceptionally gifted children*. London: Routledge.
- Harrison, Cathie (2004). Giftedness in early childhood. The search for complexity and connection. *Roeper Review*, 26 (2), 78-84.
- Hatch, J., & Johnson, L. G. (1988). Guiding the social development of gifted and talented preschoolers. Paper presented at the Annual Conference of the National Association for the Education of Young Children, Anaheim, CA.
- Hassenstein. M. (1988). *Bausteine zu einer Naturgeschichte der Intelligenz*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt.
- Hassenstein. M. (1988). *Bausteine zu einer Naturgeschichte der Intelligenz*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt.
- Hassenstein. M. (1988). *Bausteine zu einer Naturgeschichte der Intelligenz*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt.
- Ihlamur, Şule (2017). *Üstün yetenekli çocuklara sahip ailelerin danışmanlık ihtiyaçlarının saptanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kahraman, Süleyman (2013). *Üstün yetenekli 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin çoklu zekâ alanlarına göre mükemmeliyetçilik düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karakuş, Fazilet (2010). Üstün yetenekli çocukların anne babalarının karşılaştığı güçlükler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 127-144.
- Karateke, Başak (2016). *Üstün yetenek potansiyeli olan çocuklara uygulanan sosyal beceri eğitim programının sosyal beceri gelişimine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kline, Bruce E., & Meckstroth, Elizabeth A. (1985). Understanding and encouraging the exceptionally gifted. *Roeper Review: A Journal on Gifted Education*, 8(1), 24-30. <http://dx.doi.org/10.1080/02783198509552922>
- Koçak, Recep ve İçmenoğlu, Eda (2012). Üstün zekâlı öğrencilerin duygusal zekâ ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyumlarını yordayıcı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 4(37), 73-85.
- Konyalıoğlu, A. P., & Varlı, M. F. (2009). "Üstün ve normal zekâlı çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerinin karşılaştırılması". *Üstün Yetenekli Çocuklar II. Ulusal Kongresinde sunulan bildiri*, Eskişehir.
- Köksal, Ayça (2007). *Üstün zekâlı çocuklarda duygusal zekâyı geliştirmeye dönük program geliştirme çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Köroğlu, İbrahim Şamil (2015). Üstün yetenekli dijital yerlilerin sosyal medya kullanımları üzerine nicel bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 40, 266-290.
- Kramer, H. J. (1988). Anxiety, perfectionism and attributions for failure in gifted and non-gifted junior high school students. Unpublished dissertation, Catholic University of America.
- Leana-Taşçılar, Marilena Z., Özyaprak, Melodi, Gücyeter, Şule, Kanlı, Esra, Camcı-Erdoğan, Sezen. (2014). Üstün zekâlı ve yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçiliğin değerlendirilmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(21), 31-45.
- Levent, Faruk (2011). Üstün yeteneklilerin eğitiminde görüş ve politikaların incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2014). *Özel Yetenekli Çocuklar Aile Kılavuzu*. 09.03.2019 tarihinde <http://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-yetenekli-cocuklar-aile-kilavuzu> sayfasından erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2016). *Bilim ve Sanat Merkezi Yönergesi*. 13.09.2019 tarihinde https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_01/02031535_tebliğler_dergisi.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Miles, Matthew. B. & Huberman, A. Michael (1994). *Qualitative data analysis*. London: Sage Publication.
- Montgomery, Diane (1996). *Educating the able*. Cassel: London.
- Neihart, Maureen (1999). The impact of giftedness on psychological well-being: What does the empirical literature say? *Roeper Review: A Journal on Gifted Education*, 22(1), 10-17. <http://dx.doi.org/10.1080/02783199909553991>
- Neihart, Maureen, Reis, Sally M., Robinson, Nancy M. & Moon, Sidney M. (2002). *The social and emotional development of gifted children. What do we know?* Waco, TX, US: Prufrock Press
- Oğurlu, Üzeyir (2010). Üstün zekâlı ve yeteneklilerde sosyal uyum ve arkadaşlık ilişkileri: Literatür taraması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (39), 90-99.
- Öpengin, Ercan ve Sak, Uğur (2012) Üstün zekâlı öğrencilerin bakış açısıyla üstün zeka etiketinin öğrencilerin çeşitli algıları üzerindeki etkileri. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*, 2 (1), 37-59.

- Özbay, Yaşar (2013). *Özel yetenekli çocuklar ve aileleri*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: Ankara.
- Özbay, Yaşar & Palancı, Mehmet(2011) Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin psikososyal özellikleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, ss. 89-108.
- Özsoy, Yahya, Özyürek, Mehmet & Eripek, Süleyman (1988). *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar, Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Karatepe.
- Parker, Wayne D., & Mills, Carol J. (1996). The incidence of perfectionism in gifted students. *Gifted Child Quarterly*, 40, 194-199. <http://dx.doi.org/10.1177/001698629604000404>
- Renzulli, Joseph S.(2002). Emerging conceptions of giftedness: building a bridge to the new century. *Exceptionality*, 10(2), 67-75. DOI: 10.1207/S15327035EX1002_2
- Roberts, Shawn M., & Lovett, Suzanne B. (1994). Examining the "F" in gifted: Academically gifted adolescents' physiological and affective responses to scholastic failure. *Journal for the Education of the Gifted*, 17, 241-259. <http://dx.doi.org/10.1177/016235329401700304>
- Robinson, Ann & Clinkenbeard, Pamela R. (1998). Giftedness. An exceptionality examined. *Annual Review of Psychology*, 49, 117-139. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.49.1.117>
- Roedell, Wendy C. (1984). Vulnerabilities of highly gifted children. *Roeper Review*, 6 (3), 127-130. <http://dx.doi.org/10.1080/02783198409552782>
- Sak, Uğur (2010). *Üstün Zekâlılar: Özellikleri, Tanımları Eğitimleri*. Ankara: Maya Akademi Yayınevi.
- Saranlı, Adile Gülşah ve Metin, Nilgün (2012). Üstün yetenekli çocuklarda gözlenen sosyal-duygusal sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45 (1), 139-163.
- Saranlı, Adile Gülşah (2017). Eş zamanlı olmayan gelişimin üstün yetenekli çocuklardaki görünümünü üzerine bir örnek olay çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(1), 89-108.
- Sert, Gülşen, Kurtoglu-Erden, Meltem, Akıncı, Ahmet & Seferoğlu, Sadi S. (2012). Öğretmenlerin Teknoloji Kullanma Durumlarını İnceleyen Araştırmalara Bir Bakış: Bir İçerik Analizi Çalışması. *Akademik Bilişim*, 1(3), 1-8.
- Strip, Carol, Swassing, Raymond & Kidder, Rebecca (1991). Female Adolescents Counseling Female Adolescents: A First Step in Emotional Crisis Intervention. *Roeper Review: A Journal on Gifted Education*, 13, 124- 128. <http://dx.doi.org/10.1080/02783199109553335>
- Talas, Sertan, Talas, Yeşim ve Sönmez, Arzu (2013). Bilim ve sanat merkezlerine devam eden üstün yetenekli öğrencilerin okullarında yaşadıkları problemler. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 42-50.
- Tavşancıl, Ezel & Aslan, Esra (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon
- Toplu, Esra (2013). Üstün yetenekli ergenlerde görülen mükemmeliyetçi tutumlar ve problem çözme becerilerinin psikolojik iyilik hali ile ilişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tortop, Hasan S. & Dinçer, Sedat (2016). Destek eğitim odalarında üstün/özel yetenekli öğrencilerle çalışan sınıf öğretmenlerinin uygulama hakkındaki görüşleri. *Journal of Gifted Education Research*, 4 (2), 11-28.
- Uyaroğlu, Bahar (2011). *Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren ilköğretim öğrencilerinin empati becerileri ve duygusal zeka düzeyleri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uzunboylu, Hüseyin (Ed.). (2015). *Üstün Zekâlılarda sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Vialle, Wilma, Heaven, Patrick, C. L. & Ciarrochi, Joseph (2007). On being gifted, but sad and misunderstood: social, emotional, and academic outcomes of gifted students in the wollongong youth study. *Educational Research and Evaluation*, 13(6):569-586
- Webb, James T., Gore, Janet L., Amend, Edward R. & DeVries, Arlene R. (2007). *A Parent's Guide To Gifted Children*. Scottsdale, AZ: Great Potential Press.
- Welch, John (1987). The individual needs of gifted children. *Support For Learning*, 2(4), 19-26.
- Winner, E. (2000). The origins and ends of giftedness. *American Psychologist*, 55: 159-169. <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.159>
- Wright, L. (1990). The social and nonsocial behaviours of precocious preschoolers during free play. *Roeper Review*, 12(4), 268-274. <http://dx.doi.org/10.1080/02783199009553290>
- Yıldırım, Fatma (2012). *Üstün yetenekli çocuklar ve ailelerinde duygusal ve davranışsal özellikler*. Uzmanlık Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yılmaz, Defne (2015). *Üstün Yetenekliler İçin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamaları: Gereksinimler, Sorunlar ve Müdahaleler*. Ankara: Nobel Yayın.
- Yürük, Ayşegül (2003). *İlköğretim çağındaki üstün yetenekli öğrencilerle normal gelişim gösteren öğrencilerin benlik saygılarının karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.